

Zöld számvetés

„A környezet- és természetvédő mozgalmak felelőssége, lehetőségei és korlátai (Rió után)” – címmel konferenciát rendeztek 1992. november végén a TIT Stúdióban két érintett minisztérium, a Magyar Népfőiskolai Társaság és a Német Népfőiskolai Szövetség közreműködésével. Ez alkalommal több önkormányzat és civil kezdeményezés képviselői ültek egy asztalhoz a hivatalbeliekkel. A közös gondolkodásban az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának több tagja is részt vett.

Mik is hát a teendőink és a lehetőségeink a riói „csúcs” után? Józan ésszel azt gondolnánk, Csernobil óta az egész földkerekségen mindenki számára világos, hogy csak egy Földünk van, és az minden pontján egyaránt életveszélyesen sebezhető. Riótól pedig azt vártuk, hogy a világ államfői a legmagasabb garanciát adják majd országaik jövőbeni környezetbarát magatartását illetően. Azóta tudjuk, több katasztrófát kell megérnünk még ahhoz, hogy akár csak a legfejlettebb államok is maradéktalan felelősséget vállaljanak közös életterünkért. Tudjuk, hogy a riói csúcs is a fejlődés igényét próbálta egyeztetni a környezetvédelemével. Hogy ez az egyeztetés mennyire szükséges, azt éppen a mi régióinkban a legkönnyebb belátni. Köztudomású, hogy nálunk egyidejűleg jelentkeznek a gazdasági fejletlenségből eredő nélkülözés, valamint a környezettúlterhelésből eredő telítettség jelei. Ebben a kétértelmű helyzetben a rövidlátó önzés könynyedén tiporja maga alá a belátó lelkiismeretet. Hallatlanul nehezzé válik tehát mind az érdekegyeztetésre hivatott intézmények, mind az önkéntes, civil mozgalmak dolga. Ezért nem lehet eléggé örülni az olyan közös kezdeményezéseknek, mint amilyenek a TIT Stúdióban tanúi és részesei lehettünk.

A több mint száz résztvevő a tucatnyi eladás és ennél is több hozzászólás mentén bejárhatta gondolatban a környezetkultúra minden területét, áttekinthettük az ökológiai mozgalom és a politika viszonyát, az önkormányzatok és a környezetvédők együttműködési lehetőségeit, a környezeti tudatosság fejlesztésének eszközeit a gyermek- és a felnőttnevelésben. Valamennyi megnyilatkozás erősítette bennünk a meggyőződést, hogy széles körű szemléleti forradalomra van szükség, ha az emberiség ki akar lábalni a mostani globális válságból. A legfontosabb kérdés azonban továbbra is az: itt és most, Magyarországon ki, mit és milyen hatékonysággal tehet „a tudat zöldüléséért” – ahogyan az ökológiai mozgalomban nevezik tréfásan a túléléshez szükséges tudatváltást.

Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy csak az a néhány harcos (bár alapjában véve nagyon is békés) kis csoport létezik, amelyik gázálarcban, kerékpárral vagy szemétyűjtő konténerekkel mutatkozik időnként a forgalmasabb útvonalakon. Kevesen tudják, hogy több mint 160 bejegyzett környezetvédelmi egyesület, „nem kormányzati szervezet” létezik pillanatnyilag Magyarországon, s hozzájuk adhatjuk még a mintegy 130 hasonló célú alapítványt.

Szólhatnánk még a „zöld sajtóról”, a pártok és a kormányzati szervek szakbizottságairól, háttérintézményeiről, a tudományos kutatóhelyekről, s szólnunk is kell az oktatási-nevelési intézmények környezeti nevelési programjairól.

A civil kezdeményezéseket csak úgy tudjuk nagyjából áttekinteni, ha legföljebb utalunk egy-egy ismertebb szervezetre a jellemzőbb típusokból. Kezdjük rögtön a nagy budai konfliktusgóccal. A legszennyezettebb városrész levegőjének védelmére, közlekedésének szabályozására két szervezet is alakult, a Légszomj és egy másik Mártírok útjai Környezetvédő Egyesület. Hasonlóképpen közismertek a nagytétényi környezetvédők, akik erős és sokoldalú szervezetet hoztak létre – Zöld Jövő Környezetvédelmi Központ és Egyesület - a területükön életveszélyes ipari tevékenységet folytató vállalattal vívott harcuk során. Hasonló lakossági szerveződések hívtak életre különféle vidéki veszély-

gócok is. Folyók, tavak, források, erdők védelmére alakult jó néhány helyi és regionális szervezet. Hosszú évek óta meghatározó szerepet játszanak az ökológiai mozgalomban a fővárosi és a vidéki egyetemeken működő klubok és körök: BME Zöld Kör, ELTE Klub, DATE Természetvédelmi Klub, Gödöllői Agrártudományi Egyetem Zöld Klub, JATE Természetvédelmi Csoport, a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen két klub is található. Sok kezdeményezés tekintheti őséne az Interdiszciplináris Tudományos Diákkört. Említést érdemelnek azok a világnézeti alapon álló közösségek – mint például a Bokor Bázisközösségek Öko-csoport –, melyek a környezetvédelmet az erőszakmentességgel és más erkölcsi értékekkel kapcsolják egybe. Sokoldalú tevékenységével, helyi és országos akciókkal hívta már fel a figyelmet magára a győri Reflex Környezetvédő Egyesület. Több szempontból példaérték a Levegő Munkacsoport. Ez 1988 őszén jött létre három alternatív szervezet – a BME Zöld Kör, az ELTE Természetvédelmi Klub és a KOKO Eszperantista Természetvédők összefogásával. Később további hat szervezet – a Fidesz Környezetvédő Csoport, a Magyarországi Zöld Párt, az MDF Budapesti Környezetvédő Csoport, a Szocialista Zöldek, az SZDSZ Zöldek és a TDDSZ Környezetvédő Csoport – képviselői is bekapcsolódtak a munkába, melyben számos független szakértő is részt vesz. A munkacsoport elsősorban a közlekedés és a környezetvédelem szempontjainak összhangba hozását tekinti feladatának. A közvetlen akciókon kívül tudományos konferenciákat és kiállításokat szervez, ismeretterjesztő, felvilágosító munkát végez és környezetvédelmi szolgáltatásokat nyújt. Mind célkitűzését, mind összetételét tekintve klasszikus példáját láthatjuk benne az önkéntes állampolgári kezdeményezéseknek.

Nem szabad megfeledkeznünk azokról az elkötelezett szakemberekről sem, akik hivatásszeren foglalkoznak a környezetvédelemmel és az ökológiai neveléssel. Említés kell essék a Független Ökológiai Központról, mely saját tevékenységén kívül több civil szervezetnek ad otthont és szakmai segítséget, valamint a környezetvédelmi konferenciák sorát rendező TIT Stúdióról. S szóljunk végre azokról a pedagógusokról, akik szűkös tantárgyi lehetőségeiken túl színes ötleteikkel és személyiségük hitelével, belső indítékból munkálkodnak a fogyasztói szemléletet meghaladó újfajta életfilozófia, a „környezeti tudatosság” térnyeréséért.

Hogy életkor szerint legalul kezdjük, említsük meg, hogy (az Ökológiai Információs Központ által 1992-ben szerkesztett Zöld hálózat című kiadvány listája szerint) öt budapesti és egy zalaegerszegi óvodában folyik évek óta tervszerű ökológiai nevelés. Az általános iskolák közül tizenegy vidéki és három budapesti szerepel az említett listán. Közülük az V. kerületi Sütő utcai iskolában működő ENCIN Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpont „erdei iskolai” tevékenysége évek óta viszonylag széles körben ismeretes. A középfokú oktatást a jegyzék szerint tizenhat vidéki intézmény képviseli.

Nem tekinthető iskolai „projectnek” (de annál jobb!) a példaérték Zöld Szív Ifjúsági Természetvédő Mozgalom. Székhelye egy pomázi általános iskolában van, vezetője pedagógus, de tevékenysége messze meghaladja az iskola kereteit. 1992-es nyári táborában mintegy 20 hazai és határon túli csoportjából 120 gyerek vizsgálta a Szentendrei-sziget környezeti állapotát, és „vizsgáztatta” ökológiai szemléletből a sziget településeinek önkormányzati és gazdasági vezetőit. A mozgalom egyébként ez idő szerint több mint háromezer tagot számlál. Demonstrációiban, közvetlen akcióiban rendszeresen együttműködik más környezetvédő szervezetekkel. Tevékenységének pedagógiai értéke nem csupán a környezeti tudatosságra való nevelésben rejlik, hanem ugyanennyire fontos a véleménynyilvánítás, a hivatalos személyekkel való tárgyalás kultúrájának tanulása-gyakorlása is. Sajátos szerveződés a Göncöl Társaság – Gaia Munkacsoport is. Létrejöttét egyetemisták kezdeményezték, elsősorban a környezetvédelmi nevelés gyakorlására. Táborokat, szakköröket szerveztek, rendhagyó órákat tartottak. Évtizedes tevékenységük során egyre bonyolultabb és szakszerűbb tevékenységformákba tudták és

tudják bevonni a vonzaskörökben növekvő gyerekeket. Ma már tudományos tevékenységük is jelentős.

Visszatérvén a szóban forgó konferenciára, mely a környezet- és természetvédő mozgalmak felelősségét, lehetőségeit és korlátait vizsgálta (Rió után), azzal a gondolattal kell zárunk híradásunkat, mellyel maga a konferencia zárult: Rió nem betetőzés volt, hanem csupán kezdet. Gyökeres szemléletváltásra van szükség világszerte, más értékrendet kell elsajátítanunk-kialakítanunk, mint amiben felnőtünk. Ha valaki eséllyel foghat ehhez a munkához, az a gyerekekkel dolgozó pedagógus-szakma.

TRENCSÉNYI IMRE

A legkisebb királyfi és a környezetvédelem

A környezet- és természetvédelem problémarendszere az elmúlt évtizedekben tudatosult a világ közvéleményében. A felismerés mélységében szakadéknyi különbségek vannak az országok között, de nagy véleménysszóródás figyelhető meg a legkisebb csoportban is. A rádió kikapcsolásától az aktív környezetvédelmi munkáig terjedően széles a reakcióskála. A felnőttek gondokkal teli, kényelemre, nyugalomra, praktikus megoldásokra vágyó világából sokan kézlegyintéssel alkotnak véleményt a környezetvédelem problémáiról, kritikájáról, útkereséseiről. Biztos háttérrel ad ehhez a több évtizedes „jól bevált” gyakorlat az élet bármely területén. A szegény embert szegénysége miatt, a gazdag embert pénze, szabadsága miatt nem érdekli környezete sorsa. A „zöld gondolat” terjesztése mindezek ellenére nagyon fontos a felnőttek kommunikációs csatornáiban. Ennél csak a gyerekek környezetvédelmi nevelése fontosabb. Ezen keresztül nem csak az 5-10 év múlva alakuló családok, de a mai szülők, nagyszülők gondolkodásmódját, mindennapi gyakorlatát is megváltoztathatjuk. A legkisebb királyfi erejével.

A környezetvédelmi nevelés tanórákon kívüli formáit évek óta keressük *Törökbálin*ban, a *Kísérteti Iskolában*. Az eddig "megtalált", gyakorlatunkba illesztett formákat szeretném leírni.

Törökbálint környezetében sokféle természeti érték található: a Tétényi-fennsík erdőkkel borított dombjai, a Törökugrató és a Csíki-hegyek sziklagyeppei, erdői, a Hosszúréti-patak. A természet Budapest elől visszavonuló utolsó foltjai sok problémával küszködve is sok érdekes, szép, izgalmas látnivalót rejtenek. A legkülönbözőbb korú természetbúvár gyerekekkel minden második szombaton a falu közvetlen környékére indulunk felfedezőútra. Kerékpárral megyünk, így minden nagyon közel van, és mindent egész közelről meg tudunk figyelni. Megkeressük a tavaszi virágokat az erdőben, a sziklagyepben. Megállunk, hogy egy-egy felröppenő vagy az égen köröző madárról beszélgesünk. Az iskolában a patak iszapjának tömérdek lakóját nézegetjük mikroszkóppal. A téli hónapokban, ha mindezt az időjárás nem engedi, a biológia szertár képanyagát bővítjük régi újságokból kivágott és kartonra ragasztott képekkel, memory-kártyák készítésével stb. Ebbe a csoportmunkába tudtuk beilleszteni azokat a kitűnő programokat, amiket az angol Field Study Council Magyarországi Tereptanulmányi Központja állított össze (*River Watch, Országos Folyófigyelő Felmérés*), és amit a norvég *Norges Naturvernforbund*-tól (*Air Pollution Project Europe, Európai Légszennyezettségi Program*) kaptunk több száz más hazai iskolához hasonlóan. A vizsgálatok eredményei komoly ismert problémákat mutattak ki, amiknek a végiggondoltatása a megdöbbent gyerekekkel, örök benyomás lehet számukra. A gyerekek lassan megismert, megszeretett közvetlen környe-